

KHUKA

Kamu Hukuku Arşivi

Archiv des öffentlichen Rechts

- DOÇ. DR. İLYAS DOĞAN
- DR. GÜLŞEN
- DR. GÜRSEL ÖZKAN
- PROF. DR. AKIHIRO ONAGI

2 2001

YIL: 4 EYLÜL 2001

s.30-63

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ VE RESMİ DİL TARTIŞMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Gürsel ÖZKAN*

I. GİRİŞ

Anayasa; devletin niteliğini ve temel kurumlarını, temel hak ve özgürlükler ile kamu (devlet) yetkisinin sınırlarını ve kullanıma şartlarını düzenleyen ömredici kurallar bütünüdür. Anayasa üst norm niteliğiyle hukuki çerçeveyi kurarken, aynı zamanda hak ve yetkilerin sınırlarını belirler. Diğer bir ifadeyle, anayasa siyasal iktidarın kullanılmasını sınırlandıran ve denetlenmesine imkan sağlayan hukuki bir araçtır. Bu anlamda, günümüzde anayasa denildiğinde genellikle devlet yönetiminin uyması gereken temel kurallardan oluşan bir metin anlaşılmaktadır.

Anayasalar, devletin temel yapısını, örgütlenişini ve işleyişini göstermekle birlikte, ekonomik ve toplumsal alanda siyasal iktidarlara yön veren temel ilkeleri, bireylere sağlanan temel hak ve özgürlükleri de düzenler ve temel hak ve özgürlüklerin güvencesini oluştururlar.

Günümüzde anayasalar, kişiliğin korunması, ailenin, konutun ve özel hayatın güvence altına alınması, seyahat özgürlüğü, düşünce ve basın özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü gibi sadece negatif nitelikteki *birinci kuşak hakları* değil, devlete kimi görevler vererek, sendika özgürlüğü, grev ve toplu sözleşme hak ve özgürlüğü, sosyal güvenlik hakları, yeterli bir hayat düzeyine sahip olma hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı, eğitim hakkı gibi pozitif nitelikteki *ikinci kuşak hakları* da koruma işlevini yüklenmişlerdir. Son yıllarda ise dayanışma hakları¹ olarak adlandırılan, insanlığın ortak değeri olan tarihsel, kültürel ve doğal varlıkları koruma hakları, çevre hakları, barış hakkı, bilgi edinme hakkı² gibi *üçüncü kuşak haklar* da, korunan temel hak ve özgürlükler bloğu içinde yer almaya başlamıştır³.

* Ankara 7. İdare Mahkemesi Üyesi

¹ AKILLIOĞLU Tekin, İnsan Hakları-1-Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:17, Ankara 1995, s.140

² Guy Braibant Fransa'da 17 Temmuz 1978 tarihinde yürürlüğe giren İdari Dokümanlara Erişim Özgürlüğü Kanunu ile ilgili olarak yaptığı yorum ve değerlendirmede, bilgi edinme hakkı ve benzeri kavramların ortaya çıkışından itibaren yirmi yıllık bir süre içinde çabucak şekillenerek yaygın hale geldiğini, içeriklerinin oluştuğunu belirttikten sonra günümüzde "üçüncü kuşak insan hakları" olarak adlandırılan temel haklardan biri olarak yer aldığını ifade etmektedir. ODYAKMAZ Zehra, Hazırlanmakta Olan İdari Usul Kanunu Açısından Demokratikleşme Sürecinde Şeffaflaşma ve Bireye Tanınan Haklar, GÜHFD, Cilt:1, Sayı:2, Ankara 1999, s. 10

³ KABOĞLU İbrahim Ö., Özgürlükler Hukuku- İnsan Haklarının Hukuki Yapısı Üzerine Bir Deneme, İstanbul 1994, s.284-285

Bu noktada, devletin hukuka uygun hareket etmesinin sağlanmasında, anayasaların etkisi inkar edilemez. Belirtilen bu hakların anayasada düzenlenmesi ve güvenceye bağlanması tartışılmaz öneme sahiptir. Ancak, her şeyin anayasa tarafından gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Çünkü anayasanın da bir gücü ve gücünün de bir sınırı bulunmaktadır. Anayasayı, *'bütün sorunları çözen bir araç ya da sorunların kaynağı olarak görmek'* yanlış bir bakış açısı oluşturmaktadır.

17 Ekim 2001 tarih ve 24556 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 3 Ekim 2001 gün ve 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile yapılan değişikliğin, Türk hukuk sisteminde neyi değiştirdiği ve bunun Türk Milletine ne gibi olanak ve fırsatlar getireceğinin belirlenmesi bakımından, bu değişikliğin açıklanması ve anayasa değişikliğinin genel olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bu makalede, yapılan Anayasa değişikliğinin genel olarak değerlendirilmesi yapılarak resmi dil konusu açıklanacak ve ülkemizdeki azınlıklara ilişkin hukuki bir tahlilde bulunulacaktır.

II. YAPILAN ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNİN NİTELİĞİ

A. TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER ÜZERİNDEKİ SINIRLAMALAR KALDIRILDI

1) **Başlangıç:** Anayasanın Başlangıç bölümünün beşinci fıkrasında yer alan "hiçbir düşünce ve mülahazanın" ibaresinin "hiçbir eylemin" şeklinde değiştirilmesi önerilmiş ancak, TBMM'de yapılan görüşmeler sırasında bu ibare "hiçbir faaliyetin" olarak değiştirilmiştir.

Bu ibarenin devamındaki ifadeye bakılacak olursa, milli çıkarların, Türk varlığının, bölünmez bütünlüğün, Türklüğün, tarihi ve manevi değerlerin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği şeklinde, bütün düşünce ve görüşler karşısında bu ilke ve değerlerin korunmasının amaçlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Önerildiği gibi değişiklik yapıldığı takdirde, bu ilke ve değerlere karşı ileri sürülecek düşünce ve görüşlerin ne tür bir eylem halinde sınırlandırılacağı belirgin olmayacak, milli hassasiyetlerimizin korunması bakımından bir direnç düşüklüğüne yol açılacak, milli kimliğimizin ve milletimizi oluşturan tarihi gerçeklerin çarpıtılmasına, hakaret ve iftiraya varan haksız eleştirilere düşünce ve fikir özgürlüğü adına elverişli ortam hazırlanmasına fırsat verilecekti.

2) **13., 14. ve 31. Madde:** Temel hak ve özgürlükler üzerindeki kısıtlamanın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde öngörülen kısıtlama nedenleri ile uyumlu hale getirilmesi sağlanmıştır.

Türkiye olarak 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesini (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) 10 Aralık 1954 gün ve 8366 sayılı Kanun ile onaylamış bulunmaktayız. Bu Sözleşme ile güvenceye bağlanan hak ve özgürlüklerle ilgili koruma mekanizması şeklinde getirilen bireysel başvuruyu 28 Ocak 1987'den, İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisini de 22 Ocak 1990'dan itibaren kabul ederek, üç (3) yıllık periyotlarla yenilemeye devam etmektedir.

Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programının Siyasi Kriterler başlıklı bölümünün düşünce ve ifade özgürlüğü kısmında; Anayasanın temel hak ve hürriyetlerle ilgili bölümlerinin, başta düşünceyi açıklama ve yayma, bilim ve sanat ile basın özgürlükleriyle ilgili hükümler olmak üzere gözden geçirilmesi taahhüt edilmiş, ancak Anayasa ve diğer mevzuattaki ilgili hükümlerin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10'ncü maddesi çerçevesindeki toprak bütünlüğü ve ulusal güvenliğin korunmasını da öngören ölçütler ile laik ve demokratik Cumhuriyeti, üniter devlet yapısını ve millî birliği koruma kriterleri ile sınırlı tutmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10'ncü maddesinde ise, düşünce özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün hangi nedenlerle sınırlandırılacağı belirtilmiştir. Buna göre; "...millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli bilgilerin açıklanmasına engel olunması veya adalet kuvvetinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması için ancak kanunla" sınırlandırılabilir.

Yapılan değişiklik ile Anayasanın 13. maddesi yeniden düzenlenmiş, saymak suretiyle belirtilmiş olan temel hak ve hürriyetleri sınırlama nedenleri kaldırılarak, sınırlama biçimine Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmak, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmamak kriterlerine ek olarak "ölçülülük" adı altında yeni bir kriter getirilmektedir. Ölçülülük ilkesi olarak getirilen bu kriter, devlet ve organlarının faaliyetlerinin ölçülü, makul olmasını anlatmaktadır. Bu anlamıyla ilke, suç ve ceza arasındaki oran ve özgürlüklerin korunması alanında geçerlilik taşımaktadır⁴ Bu durumda özgürlükler açısından,

⁴ Anayasanın değişiklikten önceki 13 üncü maddesine göre, temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar öngörülükleri amaç dışında kullanılamaz. 15.maddede ise, savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla durumun gerektirdiği ölçüde sınırlandırılabilir. Ölçülülük ilkesi, 13.maddenin gerekçesinde, amaç ve sınırlama oranısının korunması şeklinde, 15.maddenin gerekçesinde ise, öngörülen ağır tedbirlerin "durdurma" yahut "güvencenin kaldırılması" şeklinde olamayacağı biçiminde somutlaştırılmıştır.

⁵ KABOĞLU İbrahim O., Hukuk Devleti Üzerine, MBD, Mayıs 1989 s.56

eşitlik düşüncesiyle getirilen sınırlamaların hak üzerinde meydana getirdiği daraltıcı etkili haklı kılıma yetebilecek derecede önemli bir durumun varlığının aranması ölçülülük ilkesinin gereği⁵ olmaktadır.

Anayasanın 14. maddesinde düzenlenmiş bulunan temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması konusunda da, tanınan hak ve hürriyetlerin devletin ükusal ve mülkiyetle bölünmez bütünlüğü ve 'İnsan haklarına dayanan' demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan 'eylemler' olarak kullanılmayacağı şeklinde değişiklik önerilmiş, ancak başlangıç bölümündeki değişikliğe uygun biçimde 'faaliyetler' olarak değişiklik gerçekleştirilmiş, sınırlandırılmanın belirtilen nedenlerden daha fazla olacak şekilde yorumlanamayacağı kısıtı getirilmiştir.

3) 19. Madde: Kişî hürriyeti ve güvenliğini düzenleyen bu maddede, yakalanan yada tutuklanan kişilerin hakim önüne çıkarılma süreleri bakımından gözaltı süresinin kısıtlanması sağlanmış, bu süre kırk sekiz saat olarak belirlenmiş en çok dört gün ile sınırlandırılmıştır. Kişinin yakalandığı ve ya tutuklandığının derhal yakınlarına bildirileceği kuralı getirilmiştir. Yakalama ve tutuklama sırasında bu maddede belirtilen kuralların dışında bir işleme tabi tutulması yoluyla kişilere verilecek zararların devletçe ödeneceği de öngörülmüştür.

⁶ DURAN Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, İOHF Yayını, İstanbul 1982, s.262; İnsan Hakları Avrupa Divanı, sözleşmenin öngördüğü hürriyetlere getirilen sınırlamaları "durumun gerekli kıldığı ölçüde" olması halinde yasal ve meşru olarak kabul etmekte, "ölçülülük ilkesi" üzerinde denetimini yoğunlaştırmaktadır. Sözleşmede tanınan haklara getirilen sınırlamalar kamusal tehlike yaratıyor ya da hürriyetleri askıya alıyorsa bu durum daha az sertlikteki araçlarla gideriliyorsa haklı görülmemektedir KABOĞLU, Özgürlükler, s.73; İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 15.maddesinde yer alan "ölçülülük ilkesi", elverişlilik, gereklilik ve orantılılık ilkelerini de içermektedir KABOĞLU, Özgürlükler, s.73; Bu halyle ölçülülük ilkesi, yasal düzenlemede sınırlama amacının amaca uygun olmasını, elverişli olmasını, ulaşılmak istenilen amacı gerçekleştirmek için sınırlamanın zorunlu yada gerekli olmasını, araç ile amaç arasındaki oranın ölçüsüz olmamasını anlatmaktadır. ÖZBUDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 1998, s.86; Anayasa Mahkemesi de verdiği bir kararında, demek kurma hakkının kamu düzeni amacı ile sınırlandırılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. AYM, E.1970/48, K.1972/3, K.T.9.2.1972, AMKD, Sayı:10, s.129. Yine Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile tanınan çalışma ve sözleşme hürriyetine kamu yararı düşüncesi ile getirilecek sınırlamanın, çalışma hürriyetini tümüyle ortadan kaldıramayacağına karar verirken ölçülülük ilkesini uygulamıştır. AYM, E.1963/128, K.1964/8, K.T.28.11.1964, AMKD, Sayı:11, s.43; Ölçülülük ilkesi konusunda, Danıştay meşhur '1402'likler kararı' olarak bilinen 7.12.1989 gün ve E. 1988/6, K. 1989/4 sayılı karar ile, olağanüstü hal uygulamalarında hukuka uygunluk denetimi açısından uluslararası insan hakları hukukuna katkı sağlamıştır. AYBAY Rona, Olağanüstü Haller ve İnsan Hakları, I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İkinci Kitap, Kamu Yönetimi, Ankara 1-4 Mayıs 1990, s.467-468

⁷ GÜRAN Salt, Yönetimde Açıklık, İHİD, Sarıca'ya Armağan, Yıl:3, Sayı:1-3, 1982, s.322

4) 20. Madde (Özel Hayatın Gizliliği), 21. Madde (Konut Hakkı), 22. Madde (Haberleşme Hürriyeti), 23. Madde (Seyahat Özgürlüğü), 33. Madde (Dernek Kurma Hürriyeti), 34. Madde (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı), 51. Madde (Sendika Hakkı) :

Yapılan değişiklik ile genel olarak temel hak ve hürriyetler ile ilgili olarak getirilen genel sınırlamaya uygunluk sağlanmıştır. Konuta girmede, arama yapma ve eşyaya el koymada 'yazılı' emir koşulu getirilmiştir.

Seyahat özgürlüğü bakımından vatandaşların yurt dışına çıkma hürriyetini sınırlama nedeni olarak yer verilmiş bulunan 'ülkenin ekonomik durumu' ibaresi yürürlükten kaldırılmış, uluslar arası sistem ile iç içe girmiş bir ekonomide yurt dışına çıkmada ülkenin ekonomik durumu sınırlaması terk edilmiştir.

Dernek kurma hürriyeti tüzel kişileri de kapsar şekilde değiştirilmiştir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının sınırlanma nedeni, genel sınırlama sebepleri ile uyumlu hale getirilmiş, haberleşme hürriyetinin sınırlama nedenleri genel sınırlama sebepleri ile uyumlu hale getirilmiştir. Sendika hakkı yeniden amacına uygun bir biçimde düzenlenerek, özel sınırlama sebepleri gösterilmiştir.

5) 36. Madde (Adil Yargılanma Hakkı), 38. Madde (Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar) <ÖLÜM CEZASININ ŞARTLARI>, 74. Madde (Dilekçe Hakkı) :

Hak arama hürriyeti kapsamında herkesin 'adil yargılanma hakkı' bulunduğu ilişkin bir ekleme yapılmıştır. Suç ve cezalara ilişkin esaslarda değişikliğe gidilerek, ölüm cezasının şartları; ölüm cezasının kaldırılması söz konusu olmaksızın savaş, yakın savaş ve terör suçlarına ilişkin olarak sınırlandırılmış, bu suçların dışında ölüm cezası verilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca kanuna aykırı yollardan elde edilen belge ve bilgilerin delil olarak kabul edilemeyeceği öngörülmüştür. Hiç kimsenin, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağı düzenlenerek, karşılıksız çek vermekten dolayı insanımızın cezaevine girmesi engellenmiştir.

Dilekçe hakkı karşılıklılık şartına bağlı olarak yabancılara da tanınmış, başvuruların sonucunun 'gecikmeksizin' dilekçe sahiplerine bildirileceği düzenlenerek, cevapların derhal verilmesi amaçlanmıştır.

6) 41. Madde (Ailenin Korunması), 66. Madde (Türk Vatandaşlığı) :

Ailenin korunmasına ilişkin maddede değişikliğe gidilerek, ailenin Türk toplumunun temel olduğu kuralına ekleme yapılmış; ailenin eşler arasında eşitliğe dayandığı kurala bağlanmıştır. Bu

maddedeki ve buna paralel bir biçimde Türk vatandaşlığını düzenleyen 66. maddedeki yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığına ilişkin fıkra yürürlükten kaldırılmak suretiyle yapılan değişiklik kadın erkek eşitliği anlayışının anayasal temelini oluşturmak amacına dayanmaktadır.

B. İDARİ İŞLEMLERDE BAŞVURU YOLLARININ GÖSTERİLMESİ ZORUNLULUĞU GETİRİLDİ

Anayasanın temel hak ve hürriyetlerin korunması başlıklı 40. maddesine yapılan ekleme ile 'Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır' şeklinde bir ilave yapılmıştır. Bu ekleme, bireylerin idarenin işlemleri karşısında korunması bakımından, yapılan Anayasa değişikliğinin atılmış en somut adımlarından biridir.⁸

⁸ 1982 Anayasasının kabulü sırasında; Anayasa Tasarısı ve Komisyon Raporunun Danışma Meclisi'ndeki müzakeresinde, idarenin işlemleri hakkında bireyin korunmasına ilişkin bir madde eklenmesi önerisinde bulunulmuş ancak bu öneri kabul görmeyerek reddedilmiştir. Önerinin reddedilmesinde, "eklenmek istenen esasların, müstakil madde olarak Anayasaya konmasına ayrıca gerek bulunmadığı, aslında, bunların, diğer maddelerin metninde ve ruhunda 'mevcut ve mündemiç' olduğu" belirtilmiştir. Bu öneriye ilişkin tartışmalar, aşağıdaki gibidir: "...Türkiye'de yıllardır eksikliği çekilen bir Genel İdari Usul Yasasının çıkarılmasını bir anayasal direktif haline getirmek ve böylece yıllardır vatandaşla idare arasındaki ilişkilerdeki eksiklikleri ve keyfîlikleri önlemeye yönelik bir öneridir. İdarenin faaliyetlerini, objektif esaslara göre yürütmesi ve istikrar içinde, güvenilir bir sistem içerisinde faaliyetlerini yürütülmesi asıldır. Maalesef, uygulamada, idare, belli ölçülerde sınırlama ve o ölçüler içerisinde istikrarlı bir takım işlemlerde bulunmak kâfiyetinden sürekli bir şekilde kendisini azade kılmaya çalışır. Bu, dünyanın her yerinde yönetime atfedilebilecek önemli kusurlardan biridir. Son yıllarda, özellikle Avrupa'da, idarenin genel olarak faaliyetlerini yürütürken bağlı olacağı esasları, büyük ölçüde vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini etkilemesi açısından bir araya getirip, az çok ortak ilkeler üzerinde anlaşma sağlanması doğrultusunda büyük çabalar olmuştur. (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 28.09.1977 tarihli ve 31 sayılı 'bireyin idari işlemler karşısında korunmasına ilişkin kararını ve ilkelerini açıkladıktan sonra) Önergem, aslında, idarenin bugün az çok şu söylediğimiz genel esaslara uyduğu varsayılmakla birlikte, bunları derli toplu, formallikleri basitleştirici, ama vatandaşın güven verici bir Genel İdari Usul Yasası çerçevesinde toplanmasının zorunlu olduğunu düşündüm ve bu nedenle bu öneriyi verdim." "...arkadaşlarımızın söylediği hususları, zaten idarenin bünyesinde ve çalışmasında mevcut sayıyoruz. Kendileri de 'idare bir ölçüde bu kurallara uyup, bunlara uygun hareket etmektedir' diyor. İkinci olarak tasarının 6 ncı maddesi, 'Kanun önünde eşitlik' maddesinde, bu telakkinin, fikrin nüvesi mevcut. Orada Devlet organları ve idarenin vatandaşlara hiçbir suretle farklı muamele yapamayacağı, kanunlar önünde eşit tutacağı da söylenmiş. Keza, bu idare bölümünü düzenleyen hükümler arasında, idari kararlara karşı yargı yolu vesaire gibi müesseselerimiz de var. Onun için böyle müstakil bir maddenin Anayasaya konmasına katılmıyoruz" (Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, B.145, 7.9.1982, O:1, s.661-672). İdari usule

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 28 Eylül 1977 tarih ve 33/31 numaralı kararında da belirtildiği üzere, idari işlemlerin, metninde: işleme karşı idari başvuru yolları ile ilgili açık bilgi bulunması gerekmektedir. Aksi hâlde, mevcut durumda olduğu gibi, işlemin muhafazası işlemden tatmin olmamakta, kişilere tanınan başvuru, hatta dava hakkı bir anırtı ifade etmemekte, hak arama hüriyetinin kullanılmasında aksaklıklar söz konusu olmaktadır.

İşlemlere karşı nereye ve daha da önemlisi hangi sürede başvurulacağına bilinmemesi bireyler bakımından mağduriyetlere yol açmaktadır. Özellikle başvuruların son derece ayrıntılı düzenlemelerde yer alabilmesi, başvuru süresinin kısalığı veya olağan başvurulara istisna getirebilmesi ilgili kişiler bakımından telafisi imkansız veya güç sorunlara yol açmaktadır. Uygulamada, kanunlarda öngörülen idari başvuru süreleri dava süresi bakımından da hak düşürücü süre olarak kabul edilmekte ve idari başvuru süresi geçtikten sonra açılan davalar, dava açma süresi içinde açılmış olmalarına rağmen, süre bakımından reddedilmektedirler.

İdarenin etkin denetimini ve kişilerin kanuni haklarını kullanmalarını sağlamak, idari işlemde başvuru yollarının gösterilmesi ile mümkündür. Bu nedenle yapılan ekleme hukukumuzdaki önemli bir boşluğu doldurmuştur.

C. SOSYAL DEVLET İLKESİ GÜÇLENDİRİLDİ

46. Madde (Kamulaştırma), 49. Madde (Çalışma Hakkı ve Ödevi), 55. Madde (Ücrette Adalete Sağlanması), 65. Madde (Sosyal ve Ekonomik Hakların Sınırı) :

Kamulaştırma şartları yeniden düzenlenmiş, kamulaştırmada gerçek bedellerin ödenmesi esası getirilerek, kamulaştırma ölçüleri objektif esaslara bağlanmış, kamulaştırma alacağına en yüksek faiz uygulanması sağlanarak önemli bir toplumsal ve hukuki sorun çözüme kavuşturulmuştur.

Çalışma hakkı ve ödevini düzenleyen hükümden yapılan değişiklik ile, sadece çalışanların hak ve ödevlerinin belirlenmesiyle yetinilmeyip, devlete; çalışmayanların yani işsizlerinde korunması görevi verilmiş, asgari ücretin tespitinde sadece ülkenin ekonomik ve sosyal durumu değil, asgari ücretle çalışanların geçim şartlarının da dikkate alınması gerekliliği getirilmiştir.

Sosyal ve ekonomik hakların sınırı başlıklı madde yeniden düzenlenerek, madde başlığı 'Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları' şeklinde değiştirilmiş, devletin sosyal ve ekonomik

ilişkin ayrı bir kanunun bulunmamasının ortaya çıkardığı boşluk, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu bünyesinde (sadece idari başvuruya ilişkin olarak) yer verilerek giderilmeye çalışıldığı, ancak bunun yeterli olmadığı ve idari usulün amacını gerçekleştirmede yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir.

alanlardaki görevlerini önceden olduğu gibi ekonomik istikrarın korunmasına göre değil 'bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek' mali kaynakları ölçüsünde yerine getireceği kurala bağlanmıştır

D. SEÇİM SİSTEMİ VE SİYASİ PARTİLER

67. Madde (Seçme, Seçilme ve Siyasal Faaliyette Bulunma Hakları), 69. Madde (Siyasi Partilerin Uyacakları Esaslar) ve 149. Madde (Anayasa Mahkemesinin Çalışma ve Yargılama Usulü) :

Yapılan değişiklik ile ceza infaz kurumlarında taksirli suç işlemleri nedeniyle hükümlü olarak bulunmaları nedeniyle mevcut hükme göre seçimlerde oy kullanamayanlara oy verme imkanı getirilmiştir. 'Seçim kanunlarında yapılan değişikliklerin, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmayacağı' ne ilişkin ekleme yapılması yoluyla da, demokratik sistemin zorunlu ön şartı olan seçime ve seçim sistemine yönelik yasal değişikliklerin siyasal endişelerden ve konjktürel değişikliklerin etkisinden uzak bir biçimde hukuka ve demokratik ihtiyaçlara uygun olarak gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Geçici Madde ile de, seçim kanunlarında yapılacak değişikliklerin önümüzdeki seçimlerde uygulanmasına ilişkin istisna getirilerek mevcut seçim hukukunda yapılması gereken düzeltmelere imkan getirilmiştir.

Siyasi partilerin kapatılması yeniden düzenlenmiş, bir partinin suç niteliğindeki eylemleri ile odak haline gelmiş sayılmasının şartları olarak; üyelerce yoğun bir şekilde suç niteliğindeki eylemlerin işlenmesi ve bu durum o partinin büyük kongre, genel başkan, merkez karar ve yönetim organları veya TBMM'deki grup yönetim kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsenmesi yahut bu eylemlerin doğrudan doğruya parti organlarıca kararlilik içinde işlenmesi getirilmiştir. Ayrıca parti kapatmanın zorlaştırılması amacıyla, Anayasa Mahkemesi tarafından bir partiyi temelli kapatma yerine, eylemlerin ağırlığına göre devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakılmasına karar verilebileceği düzenlenmiş ve siyasi parti davalarında kapatılmaya öte iki çoğunluk ile değil, beşte üç oy çokluğu ile karar verilebileceği belirtilmiştir.

E. MECLİS VE MİLLETVEKİLLERİ (TERÖR SUÇLARININ AF EDİLMESİ)

86. Madde (Ödenek ve Yolluklar), 87. Madde (TBMM'nin Görev ve Yetkileri), 89. Madde (Kanunların Cumhurbaşkanınca Yayınlanması), 94. Madde (Başkanlık Divanı), 100. Madde (Meclis Soruşturması) :

Milletvekillerinin emekliliklerinin Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne ilişkilendirilmesi düzenlenerek, kıyak emeklilik olarak isimlendirilen ve kamuoyunda sık sık tartışmaya neden olan,

gerçekte ise gördükleri yasama organı üyeliği görev ve statüsünün gereği olarak yadırganmaması gereken, emeklilik hakkına, anayasal bir güvence getirilmek istenmiştir. Ancak, içinde bulunduğumuz ekonomik kriz ortamında, mevcut yoksulluk ve işsizlik döneminde, milletvekillerinin maaşlarının yükseltilmesine imkan sağlayan bu değişikliğin Cumhurbaşkanınca referanduma sunulması suretiyle uygulamaya geçebilmesi için gerekli olan kanuni düzenlemenin yapılması sağlanmıştır.

Bu konunun ülke ekonomisi kriz sendromundan kurtulup, istikrarlı büyüme sürecine kavuşmadığı sürece hassasiyet gösterilerek, uygulamaya geçirilmemesi gerektiği açıktır.

Meclisin genel ve özel af ilanına karar verme yetkisi, karar yeter sayısının üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile sınırlandırılmakla, böylece TBMM'nin genel yada özel af ilan etme yetkisini kullanması zorlaştırılmaktadır.

Bu arada özellikle belirtilmesi gerekir ki, Anayasanın mevcut 14. maddesinde düzenlenen '...devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokrasi ve laik Cumhuriyetli ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler' den mahkum olanların, af kapsamına alınmaması için özel gayret gösterilmiştir. Bu anlamda Anayasa değişikliğinin Geçici Maddesi ile; 14. maddeye yollama yapan af yetkisi sınırlandırılmasının kaldırılmasının bu değişikliğe ilişkin Kanunun yürürlük tarihinden önce 14. maddedeki eylemleri işleyenler hakkında uygulanmayacağı şeklindeki düzenleme ile, bölücü başı ve PKK terör örgütü üyelerinin af edilmesine engel olunmuştur.

Ölüm cezası bakımından da suç ve cezalara ilişkin esasları düzenleyen 38. maddedeki değişiklik yoluyla da, ölüm cezasının şartları belirlenmiş ve ölüm cezasının şartları; ölüm cezasının kaldırılması söz konusu olmaksızın savaş, yakın savaş ve terör suçlarına ilişkin olarak sınırlandırılmış, bu suçların dışında ölüm cezası verilemeyeceği belirtilmiştir. Böylece bölücü başının idam edilmesinin önlenmesine imkan verilmemiş, bir taraftan en önemli insan hakkı olan 'yaşama hakkı' nın sürekliliği anayasal güvence altına alınırken; diğer yandan da yine insanların yaşama hakkı karşısında en büyük tehdidi oluşturan savaş hali ve terör istisna tutulmuştur.

Kanunların Cumhurbaşkanınca veto edilmesi halinde mevcut düzenlemelerde veto edilen tek bir cümle bile olsa kanunun tümünün yeniden görüşülmesi gerekmekte iken, yapılan değişiklik ile kanunun sadece veto edilen kısmının görüşülmesi sağlanmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanın seçilmesi bakımından, başkan adaylarının Meclisin toplandığı günden itibaren Başkanlık Divanına bildirileceği sürenin on gün olması yerine beş gün olarak değiştirilmesi suretiyle TBMM Başkanının daha kısa süre içinde seçilmesi sağlanmıştır.

Başbakan veya bakanlar hakkında yapılacak Meclis soruşturmasının gizli oyla karara bağlanması sağlanmış. Meclis soruşturma komisyonunun hazırlayacağı raporun en çok dört aylık bir süre içinde bitirilmesi öngörülmüş, raporun görüşülme süresi belirlenerek sınırlandırılmış ve soruşturma konusunun süruncemede bırakılması önlenmiştir. Ayrıca Yüce Divana sevk kararının gizli oyla alınması düzenlenerek, bu tür oylamalarda gurup kararı alınması veya subjektif etkenlerle hareket edilmesi önlenerek Milletvekillerinin objektif karar alması sağlanmaya çalışılmıştır.

F. MİLLİ GÜVENLİK KURULU VE MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ DÖNEMİ

118. Madde (Milli Güvenlik Kurulu) ve Geçici 15. Madde:

Türkiye Ulusal Programının, Siyasal Kriterler 2.1.15. Milli Güvenlik Kurulu başlıklı maddesinde, Milli Güvenlik Kurulunun anayasal bir kuruluş olduğu belirtiltikten sonra, ulusal güvenliği ilgilendiren alanlarda danışma organı olduğu vurgulanmış ve Kurulun yapısı ve işlevinin daha açık bir biçimde tanımlanacağı belirtilerek, anayasal ve yasal anlamdaki değişikliğin orta vadede gözden geçirileceği taahhüt edilmiştir.

MGK'nun yapısı ile ilgili olarak, Başbakan Yardımcılarının ve Adalet Bakanının MGK'na üye olarak katılmalarının sağlanması ve Kurul kararlarının tavsiye niteliğinde olduğuna ilişkin değişikliğe gidilmiştir. Bu yolla Koalisyon Hükümetlerinin yapısı gereği Kurulda Hükümetin temsili bakımından bir tamamlamaya gidilmekte, Adalet Bakanının da Kurulda alınan kararların hukuka uygunluğunun sağlanması bakımından, Kurulda bulunmasının gerekli olduğu kabul edilmektedir.

Bakanlar Kurulunun, 'Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar(ı) öncelikle dikkate al(mak)' yerine yapılan değişiklik ile 'değerlendiril(eceği)' belirtilmekte, kararların niteliği açıklanarak bu kararların 'tavsiye kararı' olduğu vurgulanmaktadır.

Yine yapılan değişiklik ile 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanarak TBMM'nin Başkanlık Divanını oluşturduğu 6 Aralık 1983 tarihleri arasındaki Milli Güvenlik Konseyi Döneminde '...çıkartılan kanunlar, kanun hükmünde kararname ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı(nın) iddia edilemeyeceğine' ilişkin fıkranın yürürlükten kaldırılması sağlanmıştır. Böylece bu dönemde çıkarılan yaklaşık 700'ün üstündeki yasal düzenlemelerin, itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesinin önüne getirilmesine ve Anayasaya uygunluk bakımından yargısal denetim yapılabilmesine imkan verilmiştir.

III. AZINLIK DİLİ VE RESMİ DİL KONUSU

Çoğunluğun dilinin resmi dil olması nedeniyle resmi dil konusunun açıklığa kavuşturulabilmesi için azınlık dilinin ne anlama geldiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü azınlık dili resmi dil tartışmasının özünü oluşturmaktadır. Bu yüzden azınlık dilinin dolayısıyla azınlığın ne olduğunun bilinmesi zorunlu olmaktadır.

A) AZINLIĞIN ANLAMI

İnsanlık tarihi milletlerin mücadelesi biçiminde somutlaşmış ve günümüze kadar bu mücadelenin etkisi azalmadan devam etmiştir. 20. yüzyıl boyunca milliyete dayalı yeni sınırlar belirlenirken, diğer bir ifadeyle, Self-Determinasyon yani kendi kaderini tayin hakkı nedeniyle Millî Devletler kurulurken bir çok azınlık oluşturulmuştur.

Soğuk Savaş döneminde pek etkisi önemsenmeyen azınlık konusu, özellikle Soğuk Savaşın sona ermesi ile Avrupa'da azınlıkların hakları, yaşadıkları devletler için ve kendileri için önemli bir gündem maddesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu gün Avrupa Birliği içerisinde, etnik orijinleri itibarıyla kokleri AB sınırları dışında olan yaklaşık 17 milyon insan bulunmaktadır⁹. Bu nedenle, özellikle etnik ırkçılığın artması dolayısıyla ulus devlet yapısının korunabilmesi için azınlık hakları konusu, Avrupa gündeminin ön sıralarına gelmiştir.

Avrupa Birliğine aday üye olmamız nedeniyle üye adayları için belirlenen Kopenhag Siyasi Kriterlerinin gereği olarak Katılım Ortaklığı Belgesindeki koşullar nedeniyle de azınlıklar konusu, ülkemizin gündemi haline getirilmiştir.

Azınlık kavramının iki boyutu bulunmaktadır. Bunlar, sosyolojik bakımdan ve hukuksal bakımdan azınlıklar olarak belirtilebilir. Sosyolojik bakımdan azınlıklar, bir toplulukta sayısal bakımdan azınlık oluşturan, başat olmayan ve çoğunluktan farklı niteliklere sahip olan grup şeklinde açıklanmaktadır¹⁰.

Bu durumda bir gurubun azınlık olarak kabul edilebilmesi için, "sayısal bakımdan azınlık oluşturmaları, belli bir ülkede yerleşmiş bulunması fakat bünyesine girdikleri devletlerin halkından geleneksel olarak ırk, dil, din gibi bakımlardan farklılıklar taşıması ve başat olmaması yani ezilmiş olması" gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun kurduğu Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması alt-komisyonu tarafından Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. maddesi kapsamında yapılan tanım ise azınlıklar konusunda hukuki bakımdan yapılmış en önemli tanımdır. Buna göre "azınlıklar, başat olmayan bir durumda olup, bir devletin geri kalan nüfusundan sayısal olarak daha az olan, bu devletin uyruğu olan üyeleri etnik, dinsel ve dilsel

nitelikler bakımından nüfusun geri kalan bölümünden farklılık gösteren ve açık olarak olmasa bile kendi kültürünü, geleneklerini ve dilini korumaya yönelik bir dayanışma duygusu taşıyan guruptur".

Hukuksal bakımdan azınlıklar tanımına göre, bir gurubun azınlık olarak kabulü için sahip olması gereken çeşitli nitelikler gerekmektedir. Bu nitelikler¹¹;

Azınlık çoğunluktan soy, din, dil ve gelenekler gibi bir çok bakımdan farklı olmalıdır.

Bu farklı özellikleri koruyabilecek çoğunluğun sayısı kadar olmasa bile azınlık gurubuna tabi sayısal bakımdan önemli bir oranda çoğunluk bulunmalıdır. Bu sayı gelenek-görenek meraklısı bir avuç insan olarak anlaşılamaz.

Bir tür 2. sınıflık, diğer bir deyimle bir 10r ezilmişlik söz konusu olmalı yani bu gurup başat olmamalıdır.

Bu gurup, mutlaka o ülkenin vatandaşı olmalı, başka ülkenin uyruğu olmamalıdır. Başka ülkenin vatandaşlığı durumunda 'yabancı' gibi bambaşka bir hukuki statü söz konusu olacaktır.

Bu gurubun vatandaşı oldukları devletlerine sadakatle bağlı olmaları, ayrılarak başka devlet kurma gibi onu parçalayacak eylemlerden kaçınmaları gerekmektedir.

Bu tanım 1966 tarihinde yapılmıştır. Ancak daha sonra alt-komisyon tarafından yapılan beşinci oturumda azınlıkların uluslar arası korunması amacıyla tanıma 'vatandaş olunan devlete sadakatle bağlı olma' şeklindeki bu unsorda ilave edilmiştir.

Bu niteliklerle birlikte, bu gurubun azınlık bilincine sahip olması da gerekmektedir. Yani, ortak ayırıcı özellikleri olan ve sayıca azınlıkta olan bir gurup, ancak bu özelliklerini ve niteliklerini korumak ve sürdürmek isteğine sahipse azınlık olarak anılabilir.

Bütün bunların yanında, azınlığın kendini azınlık olarak görmesi yetmemekte, çoğunluğunda onu öyle görüp, buna uygun olarak davranması da gerekmektedir. Diğer bir deyişle, azınlık kavramı, ancak kendisine uygulanan bir baskı varsa söz konusu olabilecektir. Bu anlamda, baskı unsurunun somut olarak bulunmadığı bir yerde azınlık kavramından değil, etnik gurup kavramından söz edilebilecektir.

Yapılan bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, azınlık kavramı sadece sayı ile ilgili bir durum olmayıp, içinde yaşanılan toplumdan kültürel, tarihi ve sosyolojik hatta psikolojik bir farklılaşma ve aynı zamanda bununla ilgili bir bilinçtir.

Azınlık yerine kullanılan etniklik ise, 'bir devletin içindeki diğer gruplarla özellikleri itibarıyla örtüşmeyen duygu, düşünce ve hareketlerdeki farklılıklar' dır. Bu anlamda etnik

⁹ ŞAHİN Mustafa, Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Ankara 2000, s.3-36

¹⁰ ORAN Baskın, Küreselleşme ve Azınlıklar (Ders Notları), AÜSBF Yayını, Ankara 1998, s.30

¹¹ ORAN, s.30-31

grup, tarihsel ve kültürel bir topluluğun mirasçıları olarak yaşayan ve kültürel olarak bu mirası sürdürme isteğini paylaşan, siyasal olarak örgütlenmemiş topluluktur. Yine etnik grup, içinde yaşadığı toplum ile bütünleşmemiş, ayrı bir kimlik sahibi olmayı sürdüren, farklı bir soydan olan topluluk¹² yada aynı gelenekler bütününe sahip olan ve bu gelenekleri ilişki içinde bulundukları diğer insanlarla paylaşmayan, ötekiler karşısında bu değerleri savunan topluluk olarak açıklanmaktadır¹³.

Bir etnik grubun varlığı için ana kültür kalıbından dilde, dinde, orf ve adelerde, edebiyatta, mimaride, musikide sosyal hayatın her bir alanında farklılık söz konusu olmalıdır¹⁴. Doğal olarak etnik grubun farklı bir kültürel kimliği bulunmaktadır. Kültürel kimlikte farklılık ise farklı mabet, ayrı kabristan, yoğun içten evlenme gibi unsurları kapsamaktadır.

Azınlık ve etnik grup kavramları, görüldüğü gibi tek bir unsur ile açıklanamamaktadır. Bu nedenle modern sosyoloji açısından etniklik anlayışı, yeni ve deneyime dayalı görüşleri içermektedir. Dünyanın bir çok bölgesinde insanlar deri rengi, saç dokusu, çeşitli yüz şekilleri, kafa biçimleri gibi ırki özellikleriyle farklılıklar gösterirler. Bu tür doğuştan gelen özellikler 'soy' olarak belirlenmektedir. Buna karşılık dil, din, beslenme alışkanlıkları, giysi biçimleri ve aile kalıplarıyla insanlar kültürel ayrılıkları sergilerler. Kültürel uygulamalardaki bu farklılıklardan dolayı bu insanlara 'azınlıklar' değil 'etnik gruplar' denmektedir.

Bu tür topluluklarla 'ulus'un karıştırılmaması gerekmektedir. Nitekim, ulus bir siyasal birimdir. Her siyasal birim gibi ulus da içte, içine aldığı halkları kapsamak ve dışta da, siyasal ulus birimlerinin varlığı ve aralarındaki ilişkiler üzerine kurulu bir dünya düzeninde kendini tarihsel bir özne olarak kabul ettirebilmek için savunduğu egemenliği ile tanımlanır¹⁵. Doğal olarak ulusun bünyesinde kültürel zenginliğin bir sonucu olarak bir çok etnik grup bulunmaktadır.

Gerek uluslar arası hukukta gerek ülkemizde azınlık kavramının tanımı ve içeriği konusunda bir uzlaşma bulunmamaktadır. Nitekim, 1.2.1998 tarihli Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi¹⁶ nin referans aldığı, Ulusal yada Etnik veya Dini veya Ana Dil Bakımından

Azınlıklar başlıklı 18 Eylül 1992 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 47/135 sayılı kararında¹⁷, azınlıklar; 'etnik, dini yada ana dil bakımından ulusal çoğunluktan farklı olan topluluklar' olarak kabul edilmektedir.

Bu çerçevede özellikle ülkemizde, azınlık ile etniklik/etnik grup kavramı, genellikle belli çevreler tarafından aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu kullanışta amaç, etnik grupların azınlık olarak sunulması yoluyla kamuoyu oluşturulmasına çalışmak ve etnik gruplarda oluşacak etnisite bilinciyle bu grupların özellikle Kürtlerin azınlık olarak kabul edilmesini zorlamaya yöneliktir. Halbuki, etnik grup ile azınlık kavramları birbirinden tamamen ayrı anlamlara ve içeriğe sahip kavramlar olup, etniklik, azınlık kavramının bir alt grubunu ifade etmektedir.

Doğaldır ki, bütün imparatorluklar gibi çok dilli, çok dinli ve çok ırklı bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesinde barındırdığı bu unsurlarda, milliyetçilik akımının etkisiyle uluslaşma süreci yaşanmış, bu süreçte Gayrimüslimler ayaklanmış ve kendi devletlerini kurmuşlardır. Müslüman unsurlar ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu birlikte gerçekleştirmişlerdir.

P Alford ANDREVS'in 1992 yılında Türkçe'ye çevirisi yapılan Türkiye'de Etnik Gruplar adlı eserinde, Türkiye'de 47 ayrı etnik yapı bulunduğu¹⁸, nüfus sayımlarından hareketle yapılan başka bir çalışmada ise ülkemizde ikinci dil bakımından¹⁹, din bakımından ise 9 ayrı azınlık bulunduğu¹⁹ iddia edilmektedir.

Belirtilen eserlerde azınlık = etnik grup veya etnisite olarak algılanmakta ve bu şekilde sunulmaktadır. Bu şekildeki algılama ve sunuşta; aynı mantıksal halk kategorisi farklı okunmakta, geçmişin azınlık terimi bugün etnik grup olarak ele alınıp farklı bir şekilde değerlendirilmektedir. Geçmişin ırk ve ulus paradigmasından sonra bugün artık etnik grup paradigması yaygın şekilde kullanılmaktadır. Halbuki, bir etnik grubun azınlık olarak kabulü için yukarıda belirtildiği gibi çok daha farklı niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Bilinmelidir ki bu eserlerdeki bakış açısı yeni değildir. Nitekim, Lozan'da azınlıklar konusu görüşülürken, etnik grupların azınlık olarak kabul ettirilebilmesi için çok ciddi baskılar yapılmıştır. Özellikle Musul petrollerinin kontrolü için bölgedeki Kürtler üzerinde politika izleyen İngiltere, Mondros Mütarekesi öncelerinde başlayan bu konudaki faaliyetlerinin devamı olarak, Lozan Konferansı'nda ülkemizdeki Müslümanlar arasında dil ve ırk ayrımı

¹² KÖSOĞLU Nevzat, Türkiye ve Siyaset, Sayı:3, Temmuz/Ağustos 2001, s.45

¹³ ATEŞ İber Ruhtan, Kimlik Siyaseti, Yurttaşlık ve Kamusal Alan: Demokrasi ve Ulus-Devlet Kavramları Eksenli Bir Çözümleme, Türkiye ve Siyaset, Sayı:3, Temmuz/Ağustos 2001, s.63

¹⁴ E.ERKAL Musiaka, Etniklik ve Etnik Grup Kavramı Üzerine, Türkiye ve Siyaset, Sayı:3, Temmuz/Ağustos 2001, s.33

¹⁵ SCHNAPPER Dominique, Yurttaşlar Cemaati Modern Ulus Fikrine Dair, (Türkçe: Özlem OKUR) Kesit Yayıncılık, İstanbul 1995, s.33

¹⁶ İnternet adresi; <http://www.coe.int>

¹⁷ İnternet adresi; <http://www.un.org>.

¹⁸ ANDREVS P. Alford, Ethnic Groups in the Republic of Turkey, Wiesbaden 1989 (Türkçesi :Türkiye'de Etnik Gruplar, Mustafa KÖPÜŞÖĞÜ), İstanbul 1992

¹⁹ DÜNDAR Fual, Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar, Çiviyazıları, 2. Baskı, İstanbul 2000

yaparak, özellikle Kürtleri ayrı tutmak, onları da azınlık statüsüne sokmak için çok çabalamıştır.

Bu konuda Azınlıklar Altı Komisyonu Türk Heyeti başkanı Dr. Rıza NUR'un hatıralarında belirttiği şu husus, günümüze ışık tutması bakımından dâşündürücdür:

".. Fronkler ekalliyet diye uç nevi biliyorlar: Irkqa ekalliyet, dilce ekalliyet, dince ekalliyet. Bu bizim için gayet vahim bir şey, büyük bir tehlike. Aleyhimize olunca şu adanlar ne derin ve ne iyi düşünüyorlar. Irk tabiri ile Çerkez, Abaza, Boşnak, Kürt, ilh...yı, Rum ve Ermeni'nin yanına koyacaklar. Dil tabiri ile Müslüman olup başka dil konuşanları da ekalliyet yapacaklar. Din tabiri ile hails Türk olan bazı Türkmen boylarını da ekalliyet yapacaklar. Yanı bizi hallaç pamuğu gibi dağıtıp atacaktırlar..."

Dr Rıza NUR bu şekilde bir tespitte bulunduktan sonra görüşmeler sırasında azınlıklar kavramı konusundaki tutumunu değiştirip değiştirmedeği sorulunca da şu açıklamayı yapmıştır:

"Müttefiklerin tasarısı Müslüman Azınlıklardan söz etmektedir, oysa, Türkiye'de bu gibi azınlıklar söz konusu olamaz; çünkü, tarihsel gelenekler. Moral düşünceler, görenekler, gelenekler, Türkiye'de yaşayan Müslümanlar arasında tam bir birlik yaratmaktadır. Üstelik, aile hukuku, siyasal haklar, yurttaşlık hakları ve öteki haklar açısından bütün Müslümanlar, aralarında hiçbir ayırım olmaksızın ülkenin hükümetine ve yönetimine tam bir eşitlik içinde katılmaktadırlar...Kaldı ki, bağımsız her Müslüman hükümette kural dışılık olmaksızın bütün Müslümanlar çoğunluğun yaşantısını ve ülkeyi yöneten yasayı birlikte düzenlerler. Bundan şu çıkmaktadır ki, Müslüman bir ülkede, Müslüman bir azınlık var olamaz ve bu sözde azınlık, çoğunlukla aynı şeydir. Böyle olunca, bize teklif edilen Ölkemizde yaşayan çoğunluğun kendi hakları ve özgürlüklerine ilişkin olarak, yükümler altına gimeği kabul etmesini istemek anlamına gelmektedir. Oysa açıkça bellidir ki, bir ülkede çoğunluk böyle bir yükümlü uluslararası bir belgeye kendi eliyle sokmaya razı olamaz. Müslüman olmayanlara gelince, biz onlara bu son yıllar boyunca yapılmış antlaşmalarda yazılı ve çağdaş ilkelere tümöyle uygun olan bütün hakları tanımaktayız..."

Bu durum karşısında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin uluslararası hukuk bakımından bağımsızlığının tescil edildiği ve halen hukuken varlığın sürdürmeye devam eden Lozan Barış Andlaşmasında oluşturulan siyasi-hukuki statüye göre, Ölkemizde sadece Gayrimüslim azınlıklardan söz etmek mümkündür. Bunlar da Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerdir. Bunların dışında türetilmeye çalışılan tüm etnik guruplar, dince, dilce ve költörece egemen toplumun birer parçasıdır. Diğer bir deyişle, Rum, Ermeni ve Yahudilerin dışında bulunan ve bu devletin kuruluşunda rol oynayan ve sınırları içinde yer alan bütün unsurlar Türk'tür ve devletin asli, egemen unsurudur.

B) AZINLIK DİLİ

Azınlıklar hakkında yapılan bu açıklamalardan sonra, azınlık dillerine ilişkin uluslar arası belgelerden söz etmek uygun olacaktır. Bu belgelerde dikkati çeken bir husus, azınlık dillerinin költörel zenginlik olarak algılandığı ve bu dillere devletlerin egemenlik yetkisi ve ölkö bütünölögü bakımlarından sınırlama getirebileceğinin kabul edildiği ayrıca resmi dillerin öğretilme zorunluluğunun söz konusu olduğudur.

5.11.1992 tarihli Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nda; eğitim, kamu idaresi, mahkemeler ve medyada azınlık dillerinin kullanılmasının yaygınlaştırılması ve teşviki konularında çok geniş kapsamlı alternatif kuralları getirilmiştir. Şartın 7. maddesine göre, Şartın amacı azınlık dillerinin bir költörel zenginlik ifadesi olarak kabul edilerek, akit devletlerin bu alandaki politikalarını, yasa ve uygulamalarını belirli ilkelere dayandırmalarını sağlamak şeklinde açıklanmıştır. Bu ilkelerin başında, azınlık dillerinin özel yaşam ve toplum hayatında kullanılmasını kolaylaştırmak ve cesaretlendirmek gelmektedir.

Şartın 5. maddesinde belirtilen "Bu şartın hiçbir hüküm, BM Şartına veya devletlerin, devletler hukukundan kaynaklanan diğer yükümlölüklerini yada devletlerin egemenlik ilkesi ve ölkö bütünölögüne karşı bir hak doğuracak veya eyleme kalkışmaya izin verecek şekilde yorumlanamaz" kural ile Şartın yaygın kabul görmesini sağlamak amaçlanmış olmasına rağmen, azınlık sorunları bulunan Belçika, Bulgaristan, Fransa, İtalya, İngiltere, Rusya ve Yunanistan imzalamamıştır. Ölkemiz de bu Şartı imzalamamış bulunmaktadır.

1.2.1995 tarihinde imzaya açılan fakat 1.2.1998'de imzalanan Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçöve Sözleşmesinde de, yok olma tehlikesine maruz kalan Avrupa'nın bazı tarihi, yerel yada azınlık dillerinin korunması amacıyla yerel veya azınlık dillerinin kamusal yada özel hayatta kullanımının devredilmez bir hak olduğu kabul edilmiştir. Ancak bu kabulde de, toprak bütünölögü ve ulusal egemenlik bakımından bir sınırlama getirilmiştir.

Bu sınırlama ile birlikte; farklı bölgelerdeki özel şartların ve tarihi geleneklerin dikkate alınarak, költörleri arası ilişkilerin ve çok dilliliğın önemi vurgulanırken, çok költörlölük ve demokrasi prensipleri çerçevesinde, yerel veya azınlık dillerinin korunmasının ve teşvikinin, resmi dillerin aleyhine olmaması ve resmi dilleri öğrenme gerekliliğini engellememesi de söz konusu olmaktadır.

Sözleşmenin Genel Hükümler bölümünün Tanımlar başlıklı 1. maddesinde, yerel veya azınlık dilleri; bir ülkenin bir kısım toprakları üstünde o ülkenin nüfusunun sayısal olarak büyük kısmının dışında kalan vatandaşları arasında geleneksel olarak kullanılan ve söz konusu ülkenin dil(ler)inden farklı dil veya diller anlamına geldiği belirtilmiştir. Ayrıca yerel veya azınlık dillerinin, ülkenin resmi

dil(ler)inin dialektlerini ve göçmenlerin dillerini kapsamadığı açıklanmıştır.

Yine bölgesel veya azınlık dillerinin kullanıldığı "yer" açıklanmış, bir kısım insanlar tarafından ifade tarzı olarak kullanıldığı coğrafi alan olarak belirtilmiş, bir yöreye ait olmayan dillerden ise, özel bir coğrafi alanla özdeşleştiremeyen ancak bir ülkenin vatandaşlarının çoğunun kullandığı dil veya dillerden farklı dil konuşan vatandaşların, söz konusu ülkede geleneksel olarak kullandığı dil anlamına geldiği belirtilmiştir.

24.7.2001 tarihinde yürürlüğe giren Sözleşmeyi, 25.7.2001 tarihi itibarıyla Türkiye'nin dışında Fransa, Belçika ve Andorra imzalamamıştır.

Kopenhag siyasi kriterlerinin içeriğine ilişkin Avrupa Birliğine üye olmak isteyen ülkelerin demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına bağlı olmalarının bir gereği olarak, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ve Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 1993'de kabul ettiği 1201 sayılı tavsiye kararı ışığında, "azınlıkların parlamentoda temsili, hükümette üye bulundurmaları, yerel yönetimlere katılmaları, ilk ve orta öğretimde kendi dillerinde eğitim görmelerine olanak tanınması ve idare ve yargıda kendi dillerini kullanma haklarının yasal olarak verilmesi gibi kriterler üzerinde durulmaktadır."

Bu kriterler, yukarıda belirtilen Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın eğitim, kamu idaresi, mahkemeler ve medyada azınlık dillerinin kullanılmasının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi amacı ile benzeşmektedir. Ancak ülkemiz bakımından azınlık dili konusunda şimdilik her hangi bir sorun görünmemektedir. Çünkü Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesinin gereği olarak Avrupa Birliğine sunduğu 'Ulusal Program' da, bu konuda Lozan'da ki azınlık anlayışında bir değişiklik olmadığını göstermiştir.

Nitekim, 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulunda kabul edilerek 24 Mart 2001 tarih ve 24352 (mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Siyasi Kriterler 2.1.9 Kültürel Yaşam ve Bireysel Özgürlükler başlığında, "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ve eğitim dili Türkçe'dir. Ancak bu, vatandaşlarının günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızların serbest kullanılmasına engel teşkil etmez. Bu serbestlik, ayrılıkçı veya bölücü amaçlarla kullanılamaz" şeklinde bir açıklamada bulunulmuştur.

Lozan Barış Andlaşmasının 39. maddesinin 5. ve 6. fıkralarında, "Türkiye vatandaşlarından hiç birinin gerek özel yada ticari ilişkilerde, gerek din, basın veya her türlü yayın hususunda ve gerek genel toplantılarda her hangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir kayıt konmayacaktır. Resmi dil mevcut olmakla birlikte, Türkçe'den başka bir dil konuşan Türk vatandaşlarına mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri için uygun kolaylıklar gösterilecektir" denilmiş, 41/1. maddesinde de,

"genel öğretim konusunda, Türkiye Hükümeti Gayrimüslim vatandaşların önemli bir oran içinde yaşadıkları şehirler ve ilçelerde bu Türk vatandaşlarının çocuklarının ilk okullarda kendi dilleriyle öğrenim görmelerini sağlamak için uygun kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm Türkiye Hükümetinin söz konusu okullarda Türk dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır" şeklindeki hükümlere yer verilmiştir

IV. TÜRKİYE'DE RESMİ DİL TÜRKÇEDİR

Resmî dil konusunun anlaşılabilmesi bakımından, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşunda esas alınan millet anlayışının açıklanmasında yarar bulunmaktadır. Çünkü çoğunluk olan 'millet' ve milletin siyasal olarak örgütlenmiş biçimi olan 'devlet' in, 'dili' değişik bir ifadeyle 'resmî dil' konusu azınlıklar/azınlık dili gibi hususlar ile birlikte daha da somutlaşabilecektir.

Bilindiği gibi ulus devletin esasını 'ulus' yani millet oluşturmaktadır. Millet ise bilindiği gibi tarihi gelişim içerisinde objektif ve subjektif millet anlayışı²⁰ şeklinde değişik tanımlamalara ve tasnife tabi tutulmuştur. Örneğin, objektif millet anlayışına göre millet, belli bir ırk, ya da dil ve ya din gibi objektif bağlar ile birbirine bağlanmış insanların oluşturduğu bir topluluktur.

İrk birliği görüşüne göre insanların bir millet oluşturabilmesi ve dolayısıyla bir devlet kurabilmesi için, aynı ırktan olması gerekir²¹. Dil birliği görüşüne göre, millet aynı dili konuşan insanların oluşturduğu topluluktur²². Din birliği anlayışı bakımından ise millet, aynı dine mensup insanların oluşturduğu topluluktur²³.

Objektif olduğu bilinen bu ölçülerden hiç birisi tek başına milleti açıklamaya yetmemektedir. Günümüzde ırk bakımından homojen olmayan bir çok devlet bulunduğu gibi, 8000 civarında dil konuşulduğu kabul edilirse ayrı bir dil konuşan her insan topluluğunun ayrı bir millet oluşturması ve kendi devletini kurma hakkının olduğunu söylemeye olanak yoktur. Yine bilinen sınırlı sayıdaki dine rağmen, Birleşmiş Milletlere Üye 200'e yakın devletin varlığı dikkate alınırsa, her din mensuplarına ayrı millet denilmesi ve devlet olmasının kabul edilmesi mümkün değildir.

²⁰ AKİPEK Ömer İlhan, Devletler Hukuku: Devletler Hukuku Şahıslarından Devlet, Başnur Matbaası, Üçüncü Bası, Tarihiziz Ankara, s.87

²¹ Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız. ABADAN Yavuz, Amme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri, AÜSBF Yayınları, Ankara 1952, s.179-181; AKBAY Muvaffak, Umumi Amme Hukuku Dersleri, AÜHF Yayınları, Ankara 1961s.278-279; BAŞGİL Ali Fuat, Esas Teşkilat Hukuku, Baha Matbaası, İstanbul 1960, s.138-139; OKANDAN Recai Galip, Umumi Amme Hukuku, İÖHF Yayınları, İstanbul 1968, s. 687-689

²² ABADAN, s.181-182, AKBAY, s.279, BAŞGİL, s.139-141, OKANDAN, s. 689-691

²³ ABADAN, s.182-183, AKBAY, s.279, BAŞGİL, s.141, OKANDAN, s.687-689

Bu durumda milleti tanımlamak için belirtilen ölçülerin dışında başka kriterlere ihtiyaç olduğu açıktır. Bu noktada, manevi nitelikteki bir takım duygu ve düşünceler ile insanların birbirine bağlanması ve bir araya gelmesi ile milletin oluştuğunun kabulü gerekecektir.

Bu duygu ve düşünceler, yani objektif kriterlerin dışında insanları birbirine bağlayan subjektif nitelikli bağlar ortak geçmiş, birlikte yaşanmış hatıra, ortak amaç-ideal, ortak gelecek ve ülkü birliği gibi manevi nitelikli değerlerdir. Bu anlamda, millet, geçmişte yaşanan ortak acılar, ortak amaca ulaşmak için verilen mücadeleler, ortak tehlikelere birlikte karşı koyma isteğinin sağlayacağı manevi bilincin insanları bir araya getirmesi ve insanlarda gelecekte de birlikte yaşama istek ve kararlılığını oluşturma yoluyla oluşur²⁴.

Ülkemizde yukarıda belirtilen objektif millet anlayışı değil manevi nitelikteki belli duygu ve düşüncelerin belirleyici olduğu subjektif millet anlayışı benimsenmiştir. Nitekim, Atatürk milleti, "zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak konusunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyete millet namı verilir"²⁵ şeklinde tanımlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda esas alınan 'millet anlayışının' tespiti bakımından, özellikle Lozan Andlaşmasının ve Cumhuriyet dönemi anayasalarımızın incelenmesi uygun olacaktır.

30 Ocak 1923 tarihinde imzaladığımız Lozan Barış Andlaşmasının²⁶ Ahall Mübadele Sözleşmesinin 1.maddesi, "Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının" zorunlu mübadelesini öngörmüştür. Yani Türkiye'de ki Rum Ortodoks dininden olan kimseler Yunan olarak kabul edilip Yunanistan'a, Yunanistan'da ki Müslüman dininden olanlar Türk kabul edilip Türkiye'ye gönderilmişlerdir. Anlaşılacağı gibi, Lozan Barış Andlaşmasında, azınlık olarak, ayrı dille konuşmak, farklı ırktan gelmek değil belli bir dine mensup olmak(sünni-hanefi) ölçü olarak kabul edilmiştir.

Azınlıklardaki bu anlayış Türk milletinin kimliğinin tespitinde de esas olmuş ve hukuksal anlamda vatandaşlık ölçü alınmıştır.

Nitekim, 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilatı Esasiyye Kanunu (1924 Anayasası) nun 88 .maddesi "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur. Türkiye'de veya haricte bir Türk babanın sulbünden doğan veyahud Türkiye'de mütemekkin bir ecnebi

babanın sulbünden Türkiye'de doğup da memleket dahilinde ikamet ve sinn-i rüşde vusulünde resmen Türklüğü ihtiyar eden veyahud Vatandaşlık Kanunu mucibince Türklüğe kabul olunan herkes Türktür" şeklinde bir hüküm taşımaktadır.

Sonraki anayasaların konuyu düzenleme biçiminde de her hangi bir farklılık bulunmamaktadır. 9 Temmuz 1961 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının vatandaşlık başlıklı 54. maddesinde, "Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür..." denilmekte, 1982 Anayasasının 66. maddesinde de 1961 Anayasasının bu maddesi hiçbir değişikliğe uğramadan yer almıştır.

Anayasalarımız böyle olmakla birlikte bu konuda anayasayı yorumlama yetkisini kullanan, Anayasa Mahkemesi de farklı bir yoruma gitmemiş. Türk Milleti'ni objektif değil subjektif millet anlayışı ile açıklamıştır.

Nitekim Anayasa mahkemesi, "1982 Anayasası'nın Başlangıç'ında 'Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı', 2. maddesinde 'Atatürk milliyetçiliği', 42. maddesinde 'Atatürk ilkeleri' ve 134. maddesinde 'Atatürkçü düşünce' sözcükleri kullanılarak çağdaş milliyetçilik anlayışı yer almaktadır. Bu anlayış ayrımcı ve ırkçı değil, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk milletini oluşturan bireylerin kökenleri ne olursa olsun, Devlet yönünden tartışmasız eşitliği, içtenlikli birliği ve birlikte yaşama istencini, başka uluslara karşıtlığı değil, dostluk ilişkilerini, içte ve dışta barışla iyi gelenekleri koruyup güçlendirme çabalarını, herkesi barındıran topraklara birlikte sahip çıkma bilincini içeren çağdaş bir olgudur. Kökeni ne olursa olsun, ulus içinde herkes ayrımsız biçimde yer almakta, ulusun birliği olgusu böylece somutlaşmaktadır. Ulus, tarihsel ve sosyal gelişmenin yarattığı birlikte yaşama olgusudur. ırk gibi antropolojik ve filolojik niteliklere dayanan dar bir kavram da değildir"²⁷ şeklinde verdiği kararıyla milleti subjektif ölçülere dayandırmıştır.

Bütün bunlardan sonra denilebilir ki, Ülkemizde Türk olmanın ölçüsü vatandaşlık olarak alınmış ve Türk milleti, hukuksal bakımdan subjektif millet anlayışı üzerine oturtulmuştur. Birleşmiş milletlere üye tüm ülkelerde olduğu gibi bir devlette resmi dilin veya dillerin kabul edilmesi bir zorunluluktur. Bu nedenle ülkemizde de, başlangıcından beri resmi dil olarak 'Türkçe' kabul edilmiştir.

20 Nisan 1924 tarihli Teşkilat-i Esasiyye Kanununun (1924 Anayasası) 2. maddesi "Türkiye Devleti'nin ...resmi dili Türkçedir" hükmünü taşımaktadır. 1961 Anayasasının Devletin bütünlüğü, resmi dil ve başkent başlıklı 3. maddesinde, aynı ifade "...Resmi dil Türkçedir" şeklinde yer almış ve nihayet değiştirilmesi tartışılan 1982 Anayasasının Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti başlıklı 3

²⁴ RENAN Ernest, (Türkçe Çevirisi) "Millet Nedir" Ülkü, Sayı:77, Temmuz 1939 ve Sayı:78, Ağustos 1939, s. 401

²⁵ ÖZBUDUN, s.52

²⁶ MERAY Seha L., "Lozan", AÜSBF Yayını, Takım II, Cilt:2, Ankara 1973, s.89-94

²⁷ Anayasa Mahkemesinin 14 Şubat 1997 gün ve E.1996/2, K.1997/1 sayılı kararı

maddesinde de "Türkiye Devleti(nin)...Dili Türkçedir" olarak kurallaştırılmıştır.

Maddenin metnine göre bir 'resmî dil' değil, 'devlet dili'nden söz edilebilirse de, maddenin başlığında açıkça 'resmî dil' ifade edilmiş olması nedeniyle, bu düzenlemenin Türkçe'nin resmî dil olarak kabul edildiği şeklinde anlaşılması gerekecektir.

1982 Anayasası 1961 Anayasasından farklı olarak Değiştirilemeyecek hükümler başlıklı 4. maddesinde "Anayasanın ...3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez" hükmünü getirmiştir. 1961 Anayasası 9. maddesinde sadece devlet şeklinin (Cumhuriyetin) değişmezliğini kabul etmişken, 1982 Anayasası değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi teklif edilemeyecek maddelerin kapsamını genişletmiş, Cumhuriyetin yanı sıra Cumhuriyetin niteliklerini ve bölünmez bütünlüğü, dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti ilave etmiştir.

V. RESMÎ DİL KONUSUNDAKİ ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anayasanın mevcut 26. maddesinin 3 üncü fıkrası ile 28. maddesinin 2 inci fıkrasına göre; "Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan her hangi bir dil kullanılamaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kağıtlar, plaklar, ses ve görüntü bantları ile diğer anlatım araç ve gereçleri...toplattırılır... "..."Kanunla yasaklanmış olan her hangi bir dilde yayın yapılamaz."

Anayasanın belirtilen maddelerinde kanunla yasaklanmış olması durumunda bazı dillerde yayın yapılamayacağı ilkesi kabul edilmiştir. Bu noktada ülkemizde kanunla yasaklanmış bir dilin bulunup bulunmadığı hususu önem taşımaktadır.

2932 sayılı Türkçe'den Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkındaki Kanun yürürlükte iken, "Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmî dilleri dışındaki her hangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır" şeklinde bir hüküm bulunmakta idi. Ancak bu Kanunun tümü 12.4.1991 tarihinde, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 23. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu konuda yürürlükte bulunan tek yasal hüküm 13.4.1994 tarih ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun Yayın İlkeleri başlıklı 4. maddesinin (t) bendinde yer verilen, "Radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe yapılması, ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasında katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde haber iletilmesi amacıyla bu dillerin kullanılabilmesi" ilkesidir.

Bu ilkede kast edilen yabancı dillerden; İngilizce, Almanca, Fransızca gibi Batı dillerinin ve bilimsel ve kültürel anlamda katkı sağladığı bilinen diğer milletlerin (Rus, Çin, Japon, Arap gibi) dillerinin, öğretilmesi veya bu dillerde yayın yapılmasının amaçlandığı açıktır.

Anayasanın 26 ncı maddesinde yapılan değişiklik ile; bu özgürlüğün sınırlandırma nedenleri arasında, 'mülki güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması' ibaresi eklenmiş, değişikliğin gerekçesinde ise düşünceleri açıklama ve yayma hürriyeti ve basın hürriyetinin Anayasanın 1, 2 ve 3 üncü maddeleri hükümleri ile sınırlı olarak kullanılabileceği öngörülmüştür. Bu durumda, milletimizin bünyesinde bulunan farklı toplum kesimlerinin kendi dillerinde yayın yapma veya eğitim ve öğretimde bulunma imkan ve ihtimali hiç bir biçimde söz konusu değildir. Çünkü Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması olarak getirilmiş bulunan özgürlüğü sınırlandırma nedeni, zaten bu tür yayın ve eğitim-öğretim yoluyla milletimizin bölünmesine giderek yolun açılmasının önüne geçilmesi-engel olunması amacını taşımaktadır.

Bu noktada belirtilmesi gerekir ki; 26 ncı maddenin 3 üncü fıkrasında yer alan "Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kağıtlar, plaklar, ses ve görüntü bantları ile diğer anlatım araç ve gereçleri...toplattırılır" hükmünün yürürlükten kaldırılmış olması nedeniyle doğaldır ki, Türkçe'yi öğretmediğimiz, Türkçe konuşmasını hiç bilmeyen insanlarımızın kendi konuşabildikleri diller ile; Kamu Kurum ve Kuruluşları karşısında hak ve yetkilerini isteyebilmeleri, görev ve sorumluluklarını anlayarak yerine getirebilmeleri bakımlarından 'insani' olarak zorunlu olduğu da ortadadır.

Anayasa değişikliği teklifinin ilk taslak metninde toplumumuzdaki dil farklılıklarının 'sosyolojik gerçek olduğu' belirtilmiş iken; komisyondaki görüşmeler sırasında yapılan yoğun gayretler sonucunda, azınlık anlamına gelebilecek olan metnin gerekçesinden 'sosyolojik gerçeklik' çıkartılmış, 'vatandaşların günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızların serbest kullanılması' şeklinde 'farklılıklar' olarak ifade edilmiştir.

Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesinin gereği olarak Avrupa Birliğine sunduğu 'Ulusal Program'da da, bu konuda Lozan'da kabul ettiğimiz 'din esasına dayalı' (sadece gayri müslimler) azınlık anlayışında bir değişiklik olmadığını göstermiştir. Nitekim, 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulunda kabul edilerek 24 Mart 2001 tarih ve 24352 (mükerrer) sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Siyasi Kriterler 2.1.9 Kültürel Yaşam ve Bireysel Özgürlükler başlığında, "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî ve eğitim dili Türkçe'dir. Ancak bu, vatandaşlarının günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızların serbest kullanılmasına engel teşkil etmez. Bu serbestlik, ayrılıkçı veya bölücü amaçlarla kullanılamaz " şeklinde bir açıklamada bulunulmuştur.

Bu anlayış, yapılan Anayasa değişikliğinde de ölçü olarak kabul edilmiş, Türk Milleti ve Devletin, toplumsal ahengini, millî ve üniter

yapısını bozacak bir düzenlemeye meyden verilmesi bir yana ülkemizin bölünmez bütünlüğü konusunda hiçbir kuşkuyla yer verilmemiştir

Bu arada belirtmek gerekir ki, Anayasasının Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkanlı başlıklı 3 maddesinde "Türkiye Devleti'nin Dili Türkçedir" hükmü yer almaktadır. Bu hükmün yanı sıra Anayasada, değiştirilmeyecek hükümler başlıklı 4. maddede, "Anayasanın 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilmez ve değiştirilmesi teklif edilemez" şeklindeki hükmünde bulunduğu unutulmamalıdır

Bununla birlikte, Anayasanın 42. maddesinde yer alan, " Türkçe'den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez..." hükmünün varlığı, ülkemizin, etnik guruplardan azınlık oluşturma yoluyla bölünmesi ve parçalanmasının önünde temel bir engel olarak varlığını korumaya devam etmesi bakımından da ciddi bir güvence olduğu bilinmelidir. Dolayısıyla Anayasaya göre, Türkçe sadece devlet ile olan işlerde kullanılması gereken "resmi dil" değil, aynı zamanda, eğitim ve öğretim bakımından bir çeşit 'resmi ana dil' dir. Bu nedenle yapılan değişikliğin bu anlamda hiçbir önemi yoktur.

VI. SONUÇ YERİNE

Gelişmiş ülkelerde ki çağdaş anayasalar; demokratik hukuk devleti, insan hakları gibi evrensel ortak değerleri tüm kurum ve kuruluşlarıyla bünyelerinde toplamakta, bu yapılanma; toplumun sosyal, kültürel, tarihsel ve ekonomik yapısına göre biçimlenmektedir.

Türkiye'de ki siyasi ve entelektüel kadroların ülkemize biçtiği rol; Türk toplumunun gerçeklerine, tarihi birliğine ve gelecekle ilgili ideal ve beklentilerine uygun düşünmek zorundadır. Türk toplumu bütünü ile kendini yeniden ispat etme çabası içerisinde. Bu çaba da, ülkemiz; milli kimlik ve kişiliğinden kopartacak bir değişim modeline, gelişme adına zorlanamayacağı gibi, Türk toplumunun milli devlet gerçeği ve çıkarları gözmezden gelinemez.

Ülkemizde zaman zaman demokrasi ve insan haklarının genişletilmesi adına, ülkenin bölünmesine giden yol açılmak istenmekte, belirli bir bölgede yaşayan insanların alt kimliği gündeme getirilmekte, onların dilinde eğitim ve kültür çalışmalarına öncelik verilmesi talep edilmektedir. Böylece, milletimiz içinde yer alan alt etnik gurupların uluslaşmalarına giden yol açılmak istenmekte, belirli bir bölgeden başlayarak diğer etnik gurupların da benzer hak talepleri ile gündeme gelmelerini cesaretlendirebilecek yeni bir değişim sürecine sokularak, ülkemiz 'demokrasi' adına 'dağılmaya' ve 'insan hakları' adına da 'parçalanmaya' mahkum edilmek istenmektedir²⁸

Demokrasi ve insan hakları gibi iki kutsal ve önemli kavram, ülkemizin geleceği açısından öncelikli biçimde gündeme gelirken, devlet ve toplumun bölünmesine giden yolun aynı noktada başlatılmak istenmesi de büyük bir oyun olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Halbuki demokrasi ve insan hakları ile milli varlığı korumak birbirleriyle çatışan kavramlar olmadığı gibi, biri olmadan diğerinin eksik olacağı, birlikte bir bütün oluşturan bir diğerine tercih edilemeyecek değerlerdir.

3 Ekim 2001 tarihinde kanunlaşan 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile Anayasanın 34 maddesinde değişiklik yapılması da ülkemizin kendi kendini ispat etme çabalarının bir ürünü olarak gerçekleştirilmiştir. TBMM'nin son 20 yılda gerçekleştirdiği en kapsamlı Anayasa değişikliği olan bu değişiklik sırasında ve sonrasında, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi ile milli devlet yapısının bölünmez bütünlüğünün birlikte korunması olanaklı hale getirilmiştir.

Yapılan bu Anayasa değişikliği ile demokrasimizin standardının yükseltilmesi, insanımızın hak ve özgürlüklerden daha çok yararlanabilmesinin önündeki engellerin kaldırılması gerçekleştirilirken, milli kültür değerlerimiz ile milli varlığımızın korunması mekanizmaları güçlendirilmiş ve demokratik hukuk devletinin gerçekleştirilmesi konusunda sanıldığı gibi tersine başarılı sonuçlar alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunda soy (ırk), dil ve din birliği değil, ölçü olarak vatandaşlık alınmış ve gerek Lozan Barış Anlaşması'nda, gerekse anayasalar da bu şekilde tescil edilmiştir.

Ülkemiz açısından Kopenhag Siyasi Kriterlerinden azınlıklara tanınması gereken haklar, Lozan Barış Andlaşmasında olduğu gibi sadece din esasına göre olmalı, bunun dışındaki farklılıklar ölçü olarak kabul edilmemelidir. Zaten bu anlamda azınlıklar bakımından her hangi bir sorun da bulunmamaktadır. Nitekim, belirtildiği gibi Türkiye Ulusal Programı da bu anlayışı benimsemiştir.

Avrupa kendi bünyesindeki bu tür farklılıkları, geçtiğimiz yüzyıllarda savaşlarla yok etmiş, ulusal bütünlüğünü milliyetçilik esasına göre örgütlediği ulus devlet yoluyla da sağlamıştır. Ülkemiz açısından ise modern anlamda ulus ve devlet olma süreci henüz tam olarak gerçekleştirilememişken, azınlıkları bu şekilde anlamak ve ona göre anayasal ve yasal değişikliklere gitmek, ulusal çıkarlarımızı ve bütünlüğümüzü tehlikeye düşürebilecektir. Ayrıca resmi dil konusunda değişiklik teklif etmenin, anayasal anlamda suç oluşturmakta olduğu da unutulmamalıdır.

Bilinmelidir ki, sosyolojik ve psikolojik bakımdan bir milleti bölmenin en temel yolu, o milleti oluşturan çeşitli alt ve mahalli kültür guruplarına ayrı bir 'tarih' yazmak ve ayrı bir 'dil' konuşturmadır.

²⁸ ÇEÇEN Anıl, Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devleti, Avrasya Bir Vakfı Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Ankara Çalışmaları No:9, Ankara 2001, s.52

Yine unutulmamalıdır ki, Başta Rusya olmak üzere Avrupalı devletlerin desteğinde Etnik-i Eteryä Terör Örgütü tarafından organize edilen Yunan İsyanı'nın başlangıç tarihi 1821'dir. Bu tarihten sadece 9 yıl sonra Yunanistan'ın bağımsızlığı tanınmıştır (1830). Osmanlı İmparatorluğunun Balkan topraklarında ki kısmında 1. Dünya Savaşının öncesinde 5 tane devlet üretilmiş. Savaşın sonunda Orta Doğu terk edilmek zorunda kalmış ve Atatürk'ün önderliğinde yapılan Milli Mücadele ile Anadolu'da doğurtulmak istenen "Ermenistan, Kürdistan ve Pontus Devletleri" ne engel olunmuştur.

Bu bakımdan, tam da bu yıllarda uygulanan senaryoya dikkat etmek gerekmektedir. Ülkemizdeki etnik gurupların ilk ve orta öğretimde kendi dillerinde eğitim görmelerine olanak tanınması ve idare ve yargıda kendi dillerini kullanma haklarının yasal olarak verilmesi, hiç olmazsa Kürtçe televizyon yayını yapılması ve Kürtçe gazete çıkarılması gibi taleplerin arka planının görülmesi önem taşımaktadır.

Bu noktada son söz olarak belirtmekte yarar vardır ki, Ülkemizdeki etnik gurupların varlığı inkar edilemez bir gerçektir. Ancak bu guruplar yukarıda belirtildiği anlamda bir azınlık değildirler. Gerek kamusal gerek bireysel yaşamda kendilerinin dışındaki büyük çoğunluktan hiçbir farklılığa tabi değildirler. Tam tersine kamusal yaşamda gerek İmparatorluk döneminde gerek Cumhuriyet döneminde daha etkili ve belirleyici olmuşlardır.

KAYNAKÇA

- ABADAN Yavuz, Amme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri, AÜSBF Yayınları, Ankara 1952
- AKBAY Muvaffak, Umumi Amme Hukuku Dersleri, AÜHF Yayınları, Ankara 1961
- AKILLIOĞLU Tekin, İnsan Hakları-1-Kavram, Kaynaklar ve koruma Sistemleri, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:17, Ankara 1995
- ANDREVS P. Alford, Ethnic Groups in the Republic of Turkey, Wiesbaden 1989, (Çev.Türkiye'de Etnik Gruplar, Mustafa KÖPÜŞOĞLU), İstanbul 1992
- AKİPEK Ömer İlhan, Devletler Hukuku: Devletler Hukuku Şahıslarından Devlet, Başnur Matbaası, Üçüncü Bası, Tarihsiz Ankara
- ATEŞ İliber Ruhtan, Kimlik Siyaseti, Yurttaşlık ve Kamusal Alan: Demokrasi ve Ulus-Devlet Kavramları Eksenli Bir Çözümleme, Türkiye ve Siyaset, Sayı:3, Temmuz/Ağustos 2001
- AYBAY Rona, "Olağanüstü Haller ve İnsan Hakları", I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İkinci Kitap, Kamu Yönetimi, Ankara 1-4 Mayıs 1990

BAŞGİL Ali Fual, Esas Teşkilat Hukuku, Beha Matbaası, İstanbul 1960

ÇEÇEN Anıl, Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devleti, Avrasya Bir Vekili Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Ankara Çalışmaları No:9, Ankara 2001

DÜNDAR Fual, Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar, Çıvıyazıları, 2. Baskı, İstanbul 2000

DURAN Lutfi, İdare Hukuku Ders Notları, İÜHF Yayını, İstanbul 1982

E.ERKAL Mustafa, Etniklik ve Etnik Gurup Kavramı Üzerine, Türkiye ve Siyaset, Sayı:3, Temmuz/Ağustos 2001

GÜRAN Sait, Yönetimde Açıklık, İHİD, Sarıca'ya Armağan, Yıl:3, Sayı:1-3, 1982

İnternet adresi; <http://www.coe.int>

İnternet adresi; <http://www.un.org>

KABOĞLU İbrahim O., Özgürlükler Hukuku- İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı Üzerine Bir Deneme, Alfa Yayınevi, İstanbul 1994

KABOĞLU İbrahim Ö., Hukuk Devleti Üzerine, MBD, Mayıs 1989

KOSOĞLU Nevzat, Türkiye ve Siyaset, Sayı:3, Temmuz/Ağustos 2001

MERAY Seha L., "Lozan", AÜSBF Yayını, Takım II, Cilt:2, Ankara 1973

ODYAKMAZ Zehra, Hazırlanmakta Olan İdari Usul Kanunu Açısından Demokratikleşme Sürecinde Şeffaflaşma ve Bireye Tanınan Haklar, GÜHFD, Cilt:1, Sayı:2, Ankara 1999

OKANDAN Recai Galip, Umumi Amme Hukuku, İÜHF Yayınları, İstanbul 1968

ORAN Baskın, Küreselleşme ve Azınlıklar (Ders Notları), AÜSBF Yayını, Ankara 1998

ÖZBUDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 1998

RENAN Ernest, (Türkçe Çevirisi) "Millet Nedir" Ülkü, Sayı:77, Temmuz 1939 ve Sayı:78, Ağustos 1939

SCHNAPPER Dominique, Yurttaşlar Cemaati Modern Ulus Fikrine Dair, (Türkçe: Özlem OKUR) Kesit Yayıncılık, İstanbul 1995

ŞAHİN Mustafa, Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Ankara 2000